

Języki rdzennych ludów kulturowym skarbem ludzkości

15 marca 2019

Języki są podstawowym elementem praw człowieka i podstawowych wolności. Odgrywają kluczową rolę w codziennym życiu ludzi na całym świecie, pozwalając im zachować ich historię, obyczaje i tradycje, pamięć, unikalne sposoby myślenia, znaczenia i ekspresji, a także budować swoją przyszłość. Niezwykła różnorodność językowa na świecie zasadniczo przyczynia się do dialogu międzykulturowego i różnorodności kulturowej, ponieważ każdy język jest głęboko nasycony kulturą ludzi, którzy nimi się posługują.

Języki ponadto zawierają głęboką kulturową wiedzę i wglądy. Zatem utrata tych języków może mieć zubażający wpływ dla naszego zrozumienia świata. Pomimo ogromnej wartości języki na całym świecie zanikają w alarmującym tempie. Większość z ginących języków używana jest przez rdzenne grupy etniczne.

Zagrożony skarb

Przyczyny zagrożenia języków różnią się w zależności od społeczności i lokalizacji. Ludność tubylcza, która mówi w większości z 7 000 używanych na świecie języków, boryka się z wyzwaniami, które należy powiązać z migracją, brakiem dostępu do edukacji, analfabetyzmem, asymilacją, wymuszonymi przesiedleniami na skutek grabieży ziem pod plantacje, kopalnie, kurorty, zbiorniki zaporowe, i innego rodzaju dyskryminacją, a ponadto z narastającymi konfliktami międzypokoleniowymi podsycanymi przez rosnący dostęp tubylczej młodzieży do internetu i smartfonów. Na Alasce 20 spośród używanych przez tubylców języków może zniknąć do końca wieku, jeśli władze stanowe nie podejmą żadnych kroków.

Dlatego Organizacja Narodów Zjednoczonych ogłosiła rok 2019

Rokiem Języków Rdzennych, aby podnieść świadomość języków rdzennych jako „złożonych systemów wiedzy” i zachęcać państwa narodowe do działań na rzecz ich rewitalizacji. Byłoby to z wielką korzyścią nie tylko dla osób posługujących się nimi, ale także dla całej ludzkości, ponieważ wszyscy korzystamy z dobrodziejstwa różnorodności kulturowej na Ziemi.

W językach zakodowana jest głęboka mądrość dotycząca przyrody, duchowości, psychologii i relacji międzyludzkich. W szczególności w językach rdzennych jest ukrytych wiele informacji dotyczących ekosystemów, sposobów ochrony przyrody, a także na temat życia roślin, zachowania zwierząt i wielu innych cech świata natury.

Na przykład w hawajskich tradycjach i systemach wierzeń ślimaki zostały powiązane z „królestwem bogów”. Hawajscy członkowie rodziny królewskiej szanowali je, co chroniło je przed nadmiernym pozyskiwaniem.

W języku lapońskich Saamów oraz u Inuitów istnieje kilkadziesiąt nazw na różnego rodzaju śnieg i lód, a w języku żyjących w Andach Indian Qechua jest używanych bardzo wiele określeń na opisanie światła.

Istnieje też anegdota, że kiedy Albert Einstein podczas swojej podróży na Amerykański Zachód zetknął się z badaniami lingwistów zajmujących się językami żyjących tam Indian Hopi i innych tamtejszych plemion, miał stwierdzić, że do opisania jego Teorii Względności najlepiej nadają się właśnie języki jutoazteckie, którymi posługują się m.in. Hopi, Paiute, Ute, Huichol i potomkowie Azteków w Meksyku. W językach tych bowiem zupełnie inaczej, niż we współczesnych językach europejskich, wyraża się percepcję czasu, który u Indian nie jest liniowy.

„Narzędzie dla lekarzy”

Słowa w językach rdzennych ludów zawierają głębokie kulturowe znaczenia, które gubione są podczas tłumaczenia na inne

języki. Zrozumienie tych subtelnych różnic ukrytych w języku często pozwala zmienić perspektywę patrzenia na to, jak rdzenni ludzie myślą o świecie przyrody.

Na przykład angielskie słowo „herb” (zioło) używane dla wielu okazów roślin w muzeach ma zupełnie inne znaczenie w języku Indian z plemienia Czarnych Stóp. W języku angielskim słowo „herb” (zioło) może mieć wiele znaczeń, w tym przyprawa do żywności. Najbliższym angielskiemu słowu na zioło u Czarnych Stóp jest „aapíínima’tsis”. Starsi wyjaśnili, że to słowo oznacza „narzędzie używane przez lekarzy”.

Ochrona zanikających języków

Wiele rdzennych społeczności w Stanach Zjednoczonych pracuje obecnie, aby ocalić te kulturowe znaczenia i ożywić ich języki.

W stanie Wisconsin, szkoła językowa Indian Ojibwa o nazwie „Waadookodaading” przetłumaczona dosłownie jako „miejsce, w którym ludzie sobie pomagają”, zanurza swoich uczniów w wiedzy o środowisku naturalnym osadzonej w ich języku.

Indianie Ojibwa wierzą, że ich język jest językiem działania. Najlepszym sposobem nauki dla dzieci jest aktywność i obserwowanie naturalnego świata. Dla przykładu każdej wiosny uczniowie udają się do lasu, aby zebrać sok z klonu, który przetwarza się na syrop klonowy i cukier. Uczniowie zapoznają się też z lokalną wiedzą o roślinach, ich siedliskach i zastosowaniach.

Utrata języka jest czymś tak krańcowym, jak wyginięcie gatunku rośliny lub zwierzęcia. Gdy język znika, tradycyjna wiedza, którą przenosi, zostaje usunięta ze społeczeństwa. Obecnie trwają wysiłki na całym świecie, aby przypomnieć ludziom o tej rzeczywistości.

Na koniec przytoczmy słowa pewnego brazylijskiego Indianina z

plemienia Kuikuro z Mato Grosso, które zмага się presją ze strony rozrastających się plantacji i pastwisk pochłaniających lasy na tubylczych terytoriach: „Kiedy tracimy nasz język, nie mamy już żadnej wartości, nie mamy już żadnej tożsamości. Język jest tożsamością rdzennej ludności.”

My Polacy i Słowianie w ogólności jesteśmy rdzenną ludnością Środkowej i Wschodniej Europy. Nasze języki wywodzą się od starożytnych ludów zwanych Ariami (lub wg. niektórych źródeł Wedrusami). Pomyślmy więc o naszym pięknym polskim języku, którego melodia przypomina grę świerszczy i koników polnych na rozgrzanej słońcem leśnej polanie lub skraju lasu. W naszym języku ukrytych jest tak wiele znaczeń. Szanujmy więc go i bądźmy z niego dumni, bo to jest nasz depozyt który służy nie tylko nam, ale stanowi wkład do kulturowej skarbnicy ludzkości.

Opracowanie: Tomasz Nakonieczny

Źródło: [Ludy Ziemi](#)

Bibliografia

1. How the Loss of Native American Languages Affects Our Understanding of the Natural World, <https://truthout.org/articles/how-the-loss-of-native-american-languages-affects-our-understanding-of-nature/>

2. Indigenous Languages, <https://en.iyil2019.org/>

2. Call for Research Papers within the context of the 2019 International Year of Indigenous Languages, <https://en.unesco.org/feedback/call-research-papers-within-context-2019-international-year-indigenous-languages>

4. Brazil project aims to save endangered indigenous languages, <http://www.whitewolfpack.com/2019/03/brazil-project-aims-to-save-endangered.html>